

ԾԱՂԻԿԻ ՎԵՐԱԶԵՐԵԿԱԼ ամէն գործի
համար գիւմուլ:

Առ. Հրատարակիչն
ԳՐԻԳՈՐ Պ. ԳԱՅՍԵՐԵԱՆ

Տնօրէն ԽԱՂԻԿԻ ՖԻԼՆՈՒՆԻ
եւ ՏԵՐ ԱՍԸՐ ԳՐԱՏԱՆ:
Կ. Պոլիս, Պապը—Ալի Դասսէսի,
թիւ 44:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ ԿԱՆԽԻԿ
Պոլսոյ համար տարեկան (52 թիւ) 20
Պաւտապ համար 33 զբ.
Պաւտապ համար 35 բուպի
Ուրիշ երկրներու համար 7.5 ֆրանք
Փափաքողներու իրեն յանդիման
կը զրկուի ձեռնարկ:
Գաւառներէն դրամի տեղ Ոսման-
եան նամակագրոյմ եւս կ'ընդունուի:
Ծանուցման տողը 2 զբուշ:

محل اداره سی
استانبوله باب عالی جاده سنده
عصر کتبخانه سی صاحبی «زاغیک»
غزته سی ناشری و «خزینة فنون»
غزته سی مدیری کرقور

S'adresser à
Krikor B. Kaissérian
Editeur des journaux heb.
«Dzaghik» et «Hazinei-funoun»
proprietaire de la librairie
«Assir»
Bab-Ali, Djaddessi. N. 44
Constantinople

20 Փարս

Ազգային, Գրական եւ Փաղափական

20 Փարս

ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 18

ՇԱԲԱԹ

10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1894

ԲՈՎԱՆ ԳԱՆՈՒԹԻՒՆ

Խամկական գաղտնիք
քաղաքական անտե-
ստութեան ԵՂԻՍ ՏԵՐԻՔԻՆԻՍԵԱՆ
Խառնուածք մեկ գրա-
կանութեան վրայ (Ե.) ԵՂԻՍ
Տարիանքի Եղիպիներ
(արձակ բանաստեղ-
ծիւն) ԹԻՍՒԻԿ
Հակապատկերներ ԵՂԻՍ
Կիւմի շնորհակալութիւն ԵՂԻՍ
Սիրոյ խորհուրդը (Թե-
թիւ) ԵՂԻՍ ՏԵՐԻՔԻՆԻՍԵԱՆ
Պարտաւ շատուցումն ԵՂԻՍ
Լուսեր (Ազգային, Գրական, Փաղափական) ԵՂԻՍ
Գրամուտ. — Գրականութեան խաղեր. — Ազգային

ՌԱՄԿԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՅԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՆԵԼՈՒՆԱՐԱԿԱՆ ԳԱՍԻ. (Պիտոյից)

Գործարանաւ որով թիւը. — Գործարանական
գրութիւնը:

Ան. — Սկսած ճամբայ տանելէ շի-
մայ հիմնադրէն զիտեմ որ Քաղաքական
անտեսութեան առարկան ս'ըն է: Հա-
րկատութիւնը: Գիտեմ որ Քաղաքական
անտեսութիւն ա. Քաղաքակրթութիւն
ի'նչ կապակցութիւն ունին իրարու հետ:
Մասին ունեցած կապակցութիւնը օգին
հետ. առանց օգի ծառ ա. պատու չը
կայ, առանց քաղաքակրթութեան ալ
հարստութիւն՝ առաւի և Քաղաքական
անտեսութիւն չը կայ: Գիտեմ թէ մար-
դըս մարմին ա. միայն ա. հոգի է. առ-
աւի և երեք տեսակ պէտքեր ունի, մարմ-
նական՝ մատարական ա. բարոյական,
զորոնք լեցնող ամեն բան հարստութիւ-
նը կը կազմէ, և որոնք եթէ չը լեցան
մարդս կամ չաղբիւր կամ. . . Նիգոլիին
պէս կ'աղբիւր, գուք բաւք նարոյի Լաւ-
ճարօնին պէս: Գիտեմ որ պէտքը պէտ-
քը կը ծնի ինչպէս միւսին զմեկը:

ԵՂ. — Դժբ. ալ իրապաշտ եղար.
ձեր շարքը գտնուած արհամարհ կամ
անարդ բաներէն կ'առնէք ձեր նմանա-

թիւները, հատարակ կեանքէն, եղա-
նակէն, վերամակէն: Լաւ է, լաւ է. շա-
րունակեցէք:

Ան. — Կարգը ձերն է. հիմայ գուք
պիտի խօսիք: Աս «պիտոյիները» քուն
փախցաւցին անցած գիշեր: Յանկարծ
միտքս եկաւ որ պիտոյիներ ունի մար-
դըս, աղէկ, բայց այդ պիտոյիները ար-
կէջ են, բնածը կ'ըլլայ որ մարդս ու-
նանք կը զգայ կոր: Միտքս չարչարեցի
կեցայ. բուն մը չը կ'ըլլայ գտնել:

ԵՂ. — Բայց այդ հարցումներուն պա-
տասխանները Քաղաքական անտեսու-
թեան սահմանին գտնուէն. ուրիշ գիտու-
թիւն, ուրիշ գիտութիւններ այդ հար-
ցերով կը զբաղին:

Ան. — Իրաւ: Բացարեւ չէ, չեմ
հասկնար: Ետը նորէն կը շարունակենք
Քաղաքական անտեսութիւնը:

ԵՂ. — Ինչպէս հասկնեմ: Մարդս
պիտոյիներ «կը զգայ» ըսիք: Բայց գի-
տէ՞ք որ մարդս իր գործարանաւորու-
թեան բոլոր պիտոյիները չը զգար: Մը-
տավաճումն միս առած տաննիկ կը
տեսներ թէ սլաքի մը գործարանաւոր-
ութեան մէջ ինչ գործարաններ, ինչ
հիտուածքներ, ինչ տարերքներ կան:
Անանք ամենքն ալ իրենց մանր պէտքերն
ունին, որոնց գահադաւն կենդանի կը
պահէ գործարանաւոր էակը: Այդ մանր
պէտքերը կը զգացան ա. կը գահադ-
աւին չը գիտենք ինչպէս: Իսկ այն մեծ
պէտքերն, որոնց վրայ խառնանք անց-
եալ անգամ, գործարանաւոր էակը զա-
նանք կը զգայ՝ երբ կատարեալ ջգային
գրութիւն մ'ունենայ: Մարտական ա.
չնչառական գրութիւնները կը հարստա-
կին շրջաբերական գրութեան, և բոլոր
այդ գրութիւնները շարժող ա. կառավա-
րան է ջգային գրութիւնը:

Ան. — Քիչ մը կեցիք, կ'աղաչեմ: Ազ-
լեղան նոր է ինծի համար:

ԵՂ. — Հիմայ կը հասկնար: Մարդս
գործարաններ չունի, որոնք իրենց գու-
ծը կատարելով կամ (մէկ բառով) պաշ-
տօնավարելով կը արհապանեն այդ գոր-

ծարաններուն ամբողջութիւնն եղող չէն-
քը, որոնք բոլոր մասերն իրարու հե-
ներդաշնակօրէն կապուած են և որ Ա-
րարիչ Աստուծոյ մեծազոյն հրաշակե-
րն է:

Ան. — Ա՜ւ է որ գործարանաւորու-
թիւն կ'անուանէք կըս. չէնք մը որ մա-
տիկ ունի, որոնք իրարու հետ յարմար
կերպով կապուած մէկ եղած են, ինչպէս
մեր տանը, ձեր տանը, նարարաւաճա-
ւին խանութը:

ԵՂ. — Այ, տանը գործարանաւորու-
թիւն մը չէ: Փայտէ կամ քարէ, մէկ
բառով՝ ճարտարապետական չէնքը բը-
ջիջներու խառն մը չէ՝ որ կը շարժի,
գտնուած միջավայրէն իր սնունդը կ'առ-
նէ ա. կ'աճի, և այդ շարժմամբ ու սը-
նունդ առածութեամբ տակաւ յատուկ գոր-
ծարաններ կը ստանայ՝ որոնք պաշտօնա-
վարութեամբ կը զօրանան ա. կը հա-
տատան մինչեւ կատարեալ գործարա-
նաւորութիւնը կազմեն:

Ան. — Կամայ կամայ, կ'աղաչեմ. ու
ինծի կազայ որ բոլոր բաժնիկ ալ պի-
տի հասկնամ: Ազ. հաշուով՝ մեր շինած
չէնքը որ չը շարժիր, չաճիր, որ գործա-
րաններ չունի կամ թէ. . . ուրիշ տե-
սակ գործարաններ ունի, ազ. քարէ կամ
փայտէ չէնքը գործարանաւորութիւն մը
չէ, հապա Աստուծոյ շինած չէնքն է
գործարանաւորութիւնը: Բիջիջներէ կը
բաղկանայ. ըսիք, այնպէս չէ՞. առ մե-
զոյն փեթակին մէջ եղածներուն պէս:
Միայն թէ գործարանաւորութեան բը-
ջիջները անշարժ չեն. կը շարժին, կը
մեծանան, օգ. ծծելով, ջուր խմելով, բան
մը առնելով:

ԵՂ. — Մնանք որ կ'առնեն, արեան
կը փախարկուի մարմնոյն մէջ, ուր ա-
նօթներու շարք մը զանի կը պահէ ու
կը պատգնէ մարմնոյն մէկ ծայրէն միւս
ծայրը: Կենաց համար այնքան էական
այդ տարրն, այնքան էական որ «հո-
տնուտ միս» կոչուած է, արիւնը՝ այն
մարմնոյն մէջ պահող ու միանգամայն
մարմնոյն բովանդակ լայնքն ու երկայն-

քը, մէկ բառով՝ չուրջը պատցնող ա-
նօթներուն կապակից միաշար ամբողջու-
թիւնն է որ կը կոչուի «չըջարեւրական
գրութիւն»։

Ան.— Բերեմն աղբուկը աղ պրու-
թեան վրայ կը փակցնեն։

ԵՄ.— Vous êtes impayable ! Հայերէնը
չը կայ որ բռնմ։ Ի՞նչպէս թարգմանեմ.
նմանիկը չը կայ, Ստեփան Աղա։

Ան.— Ի՞նչ կայ որ, շատ սրտմիտ
խօսք մը բրին։ Ես պարզապէս գիտցնել
ուղեցի ձեզի որ բացատրութիւնիկը ա-
ղէկ կը հասկնամ կոր։

ԵՄ.— Բերեմն շարունակենք։ Այդ
չըջարեւրական գրութեան կը ծառայէն
գարծարանական ուրիշ երկու մեծ գլու-
թիւններ. «մարտոյական գրութիւն»ն ու
«չնչառական գրութիւն»ն...։

Ան.— Ասանք մի բացատրէք, աւե-
լորդ է։

ԵՄ.— Գիտէ՞ք Բերեմն չնչառական
գրութեան պաշտօնն ի՞նչ է։

Ան.— Բերանդ կը բանա՞ն շունչ կ'առ-
նեն, բերանդ կը գոցեն՝ շունչ կ'առառ։
Ատիկայ ալ չի՞ պիտի գիտնայի։

ԵՄ.— Աշխարհագրութեան համբաւա-
ւոր գաղափարին հայրը՝ Պէրսէր Մար-
գար աղան թեւեւեւաւ արիւն հանած
տանն գիտնցի՞ք որ այդ կարմիր թանձր
հեղուկը գնդակներէ կը բաղկանայ։
Շնչառական գրութեան պաշտօնն է՝ այդ
գնդակներուն տանիլ բերանէն ու
թիւրմուղ. ներս տա՞ծ թիւրմածինը,
որ ձեր աչեան տմնէն կ'ենտանայ տարն
է։ Եւ չը գիտէ՞ք չնչառական գրութիւն-
նիկ ի՞նչպէս կը խալտայ, երբ ձխախալտ
ամպերով ծածկուած սենեակէ մը դուրս
ելէնք՝ ու գաշաւու լեռներու պաշտ գո-
րաւոր օդը ծծէք։ Ես չարածք կամ եր-
կու չարածք անդամ մը միտ կ'ուտեմ.
մնացած օրերը՝ հարկաբան տարած առ-
տու ցերեկ կաթ եւ իրիկանն երկու խա-
շած հաւկիթ, ամենքը մէկ չափաւոր մա-
նրը հացի հետ։ Բա կը զարմանան որ
ինչպէս կ'ապրիմ եւ այնքան կ'արտադ-
րեմ։ Է՛հ, թիւրմածին կ'ուտեմ, որ ան-
ծախ սենեկիս մէջ առատօրէն կայ եւ
զոր պարտէզն ու լեռն ալ ամեն օր
կ'երթամ ուտել յայդ։

ԵԼԻԱ ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԽՕՍՈՒՐՔՏՈՒՐ ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Բ.

Բայց ո՞ւր մնաց մեր պլոտիկ չարածճի հար-
ցումը, — «մենք հիմա հայ գրականութիւն մը
ունինք»։ Ծործո ի դուր գրական խօսք մը
կամ պատասխան մը փնտած միջոցիս եթէ
ոչ որ համարձակի ինքնապատահ չեղտով մը
պատասխանել ինձի, ես, միմիկ, պիտի
յանդգնիմ, ամեն պատասխանատուութիւն
վրաս տանելով, խոշոր ԶԷ՝ մը գնելու իրերու
պատասխան՝ այդ հարցումին առջև, որուն
արտաբերումը թերեւս ընթերցողներէս ու-

մանք աւելորդ իսկ նկատելու բարեմտութիւ-
նը ունեցան։ Բայց եթէ քիթիս խնդ պու-
փորձ մը ըլլայ, այդ պարզամիտ ձեռնորդը
վիճեցնելու նպատակով չպիտի մոռնամ ան-
ցաւակի աւելցնել թէ՛ խնդիրը կապէս մեր
պոլսական գրականութեան վրայ է, եւ ուրի-
շին առաւելութիւններով պարծենալու արա-
մադրութիւնը մոռնալու հիւանդութեան
ախտանիշ մըն է ապահովապէս։ Թեւեղութե-
թիւն չէ՞ որ մեր բոլոր յաւակնութիւնները
արդարացեալ պարագաները մեր չուրջը գէթ
փնտռենք։

Պատասխանաւ շատ սխալ ենթադրեն դու-
նէ սմանք։

Հապա ի՞նչ են այն խոշոր հատարները,
որք Մամուրեանի թարգմանութիւններէն
սկսելով մինչեւ խոհարար գրող Կարին հրա-
տարարութիւնը, կը կոչուին «Երեք հրաշա-
նակիք», «Թափառական Հրեայ», «Պաշտ-
նիք Բարիկ», «Գարնանցապետ», «Մայրա»,
«Պաշտօնը Ազգիկ», «Լուծեալ Սէր», եւն.
են, որոնց ամբողջութիւնը խոշոր գրա-
դարան մը կրնայ լեցնել։

Կր ցում որ պարզամիտ իսկզմուկ պատ-
րանք մըն է մեր այս համարումը։ Թողունք
թէ լեզուէ մը ուրիշ լեզուի անցած արտադ-
րութիւնները արժանիքի ազդու բաժնիս
ըլած չեն ըլլար, թէ թարգմանած գիրքե-
րը չեն որ մեր գրականութիւնը իրապէս այդ
անուանի արժանի պիտի ընկնէ, բայց եթէ
աւելցնեմ թէ այդ թարգմանութիւններուն
մեր մէջ ամենէն շատ ճաշակուածներուն հե-
ղինակները գրող էս անունին իսկ արժանա-
ցած չեն երբեք իրենց գրականութեան մէջ,
պիտի ծիծաղիմ վրաս։ Անոնք որ «Գարնա-
ցապետ»ներուն ու «Թափառական Մանակ»-
ներուն մէջ իրենց կանգնի թող միտքերուն
անուար եւ հոգիներուն միտքի արտութիւնը դը-
տած են, անոնք որ խոնարհի, առեւարա-
կան ծանր կեանքի մը ասօրեայ յոգնու-
թիւններէն յետոյ Լեւոնտներու, ժիւլ Մա-
սինկու մէջ փնտած են իրենց խնայալի-
նութեան սկզբնական բաժնի կարգութիւննե-
րուն մարմաջին յաղեցումը եւ յոգնախառն-
մը, գիտեմ, բարձր այդ չիտակ ու անկնճիտ
ուղեցները, որոնք գրականութեան յաւակնու-
թեամբ կը կարգանին որ կը կարգան, պիտի
վշտանան ու գայրանան իսկ, եւ տակաւն, ինչ-
պէս արդէն բախ, փրանալու քննադատու-
թիւնը գոցէ գծադրութեամբ, սակայն իրա-
ւամբ, «գրող էս» անունն իսկ չի բարեհա-
ճիր առ ժօրժ Օնէին—թէ Լեւ. Գերմանիայի
կայսրը Զօրայն աւելի նախաձեռնար համա-
րած ըլլայ զայն, — Եւ Լիւի Ռիչարտը, զոր
ճաշակաւորները կարգացած չեն ապահովա-
բար, շատ համաւոր յիշատակութեան մը իսկ
չէ արժանացած Արուստին սահմաններուն
մէջ։ Ասիկա իրականութիւնն է եւ ճշմարտու-
թիւնը՝ միանգամայն, — ու գիտէք որ մին միւ-
սը չենթադրեր յաճախ, — Եւ եթէ այս մար-
դոց գիրքերը ժամանակին ամենէն մեծ «գը-
րալճառանցի յաջողութեան» արժանացած
են ու ամենէն շատ կը կարգացուն, պատ-
ճառն այն չէ որ ամենէն լաւերն են։ Ատօրֆ
Պախոն մեծ գրող էս մը չի նկատեր «Թա-
փառական Հրեայ»ին հեղինակը, որուն գործը
մեր ամբողջ նախորդ սերունդին մոռնալու-
կան սնունդը մատակարարեց։ Հեղինակի մը
ժողովրդականութիւնը, գրեթէ միշտ, խոտոր
համեմատութեամբ է իր արժանիքին հետ, եւ
կամ, աւելի ճիշդը ըսելու համար, գրողէս
մը արժանիքին օրինաւոր հետեւութիւնը մե-

ծածխոր ժողովրդականութիւն մը չէ միշտ,
եւ եթէ Զօրայն շատ կը կարգացուն, պատճա-
ռն աւելի իր ՊիլիթՍիթիներն են, որ շա-
տաւորն զգայամալ հետաքրքրութիւնը շար-
ժեցին, քան իր գրողէս ընդարձակ ու մեծ
տաղանդը, զոր բնաւ չպիտի բմբռնեն դա-
ւադրութեանց վկայութիւն անանդները։

Բերեմն, հայ միտքին այն արտադրութիւն-
ներն ալ, որոնք շատ կամ քիչ այս տնարժէք
վկայութեան յաւակնապէս անիտիտիս յատակա-
հիւսքին վրայ անյաջող կերպով առեղնոգոր-
ծուած են, մի եւ նշյն խոտոր գնահատութեան
տակ կ'ըլլան, գրական ուրիշ սենեկու պատ-
կանող արտադրութեանց հետ։

Եւ ի՞նչ կը մնայ անդին։ Կարգութիւնը.
— Երկու օրագիր եւ երկու հանգէս, եւ քանի
մը սկսնակներու նախախորճերը, որոնք որ-
քան ալ յաջող ըլլային, կամ գէթ այնպէս
թուէին, Արուստին յայն, շատ բայ՝ ճր. բմ-
բռնումին ազնիւ ու նորը արտաթիւրումը
չէին կրնար ըլլալ բնականապէս։ Կարգու-
թիւնը, մանաւանդ այսօր, պիտի ած ու Լ-
տամոլ բան մըն է, եւ անկարելի է որ գրա-
կանութեան մը ներկայացուցչը ըլլայ գլխա-
ւորապէս այն մեծ պատճառով որ՝ մեր թեր-
թիւրուն իրաքանչիւր իր մասին միայն այդ
ժողովրդի յաւակնութիւնն ունի եւ հայ միտքին
արդի ազնիւ ազդեցն արտադրութիւններն իր
մէջ խոտորացած ըլլալու գիտակցութիւնը ա-
նուգոյցաւորութեան ստղաններէն կը մկտել
իրաքանչիւրը։

Իսկ մեր սկսնակներուն գործը, մակերե-
ւութեան տալու արտութեանց, խնկաւա ներ-
շնչումներու, բնախոտական—հոգեբանական
պարբերային հիւանդատ վիճակներու արտա-
դրային է, աղայական յոգնանց մէջ, անդի-
տակից մշտմով, գրողէս ըլլալու մարմաջով,
անխորհուրդ ու մանկուտակ ետեղով գրը-
ւած, գուրկ հաստատուն կուտան եւ նորա-
տակակալ, վայրկեանը վայրկեանին գրչին
ծալին թափով փռած բաներ, որ հիմք բո-
լորդին կը պակսի ու ձեւը արուստակալ
բրանով օր ճիւղերու տակ ծաղկելի կը դառ-
նայ։

Խօսքը չրենք նաեւ անոնց, որոնց պրո-
պիւնները «Յին» անունը տալին։ Արդէն տանք
գրողէս յաւակնութիւնը չեն ունեցած, եթէ
չեմ սխալիր, եւ եթէ ունենային իսկ, տա-
ճմարիտ է թէ գրաբարագէտ, լեզուագէ-
տէ, վարժապետ, եւ ուրիշ որ եւ է բանէ
նուազ գրողէս եղած են անոնք։

Բերեմն, յարգելով հանդերձ քանի մը մե-
ւած ու ողջ գրողէսներու մեծ արժանիքնե-
րը, ու հիանալով հանդերձ քանի մը ժամա-
նակակիցներու մշակուած նորը տաղանդին
վրայ, չեմ կրնար ընդունիլ թէ գրականու-
թիւն մը ունիք այդ անունին արժանապէս
պատասխանող, քանի չեմ կրնար ընդու-
նիլ որ գրական հինգ տասը հազարապիւս Լ-
րեւոյթներ ամբողջ գրականութիւն մը կրը-
նան կազմել ու պոսակերացնել։

ԿԱՐՕ

ՏԱՐՓԱՆՔԻ ԾԱՂԻՆԵՐ

(ԱՐՁԱԿ ԲԱՆԱՍՏԵՂՄՈՒԹԻՒՆ)

Բնդարձացած մարմինը արշալոյսով թար-
մացուցած, երբեք չկալին առտուան զով գե-
փուռով ու երեք կըրտալին, չեփուրուկը(1) բա-
ցաւ աշուրները, գիւրդուան քունէն ուռած

(1) Պոսու չիւէի։

աշուրները: Իր բարակ բարունակ հասակը որ չուղղւած էր ուղղաձիգ դերձաններու երկայնքն ի վեր՝ ուղեց մատիկ մըն ալ երկնցունել, կարծես հասնելու մըցումով հիւզակին ցածուկ սարքինսյին որ լուսամուտին ձողերուն շաղապատուած էր, արեւէն պահելու համար գինքը խնամուղ մարդուկը:

Գիշերուրնէ լուացուած էր շաղով, և լուսնալու մատիկ եղեռնի մարգրիտ պուտերը նորէն ցողունցին բարակ հովով անոր նոր չորցած աչուրը, բուսային դիրքով թաղուած թիւնով մը: Այդ բնական արդուգործին մէջ չքեղօրէն գեղեցիկ, և ծագարածու մտակարմիր կոծակներովը իր տերեւէ չըջաղեալ պղնձագործած՝ շեփուրուկը հակեցուց իր նրբախլ գլուխը դէպ ի վիշերապարծ ծաղիկը(2) որ ճիշդ քովիկը անկուած՝ երբէն ի վեր կը սիրուէր անկէ: Ու սկսաւ խօսիլ անոր, բուսական փափուկ ու կուսական դաշն ծայնով մը ուր ջանաց գնել տարփոտ շեշտը իր սիրոյն, իր առջինէկ սիրոյն որ աւելի անբիւծ էր քան աղանձներունը:

«Մի՛, աղօթ աղօթ, մի՛ սոյլ պէս աչքերդ գոցեր, երբ քեզ տեսնամ, երբ առտուան լոյսով ևս քեզի տեսնամ: Ատործուն որը առտուանցուան անուշ քունն կը ծախեմ, մութն ի լուսուն արդուգործիս հոգ կը տանիմ, քեզի, մինակ քեզի՝ հաւնեցնելու համար: Ես քեզի համար պղնձակը եղայ, քեզի համար հասակս մեծցուցի, ուղեց դի վրայ շուք բնեմ ցորեկները, ո՞վ գիշերի գաւակ, ո՞վ մութի սիրահար: Կ'ըսեն թէ սիրուն են ծաղիկներդ, և պաղգուն՝ երբ խաւարին մէջէն երկինքի պաղպաղող աչքերուն կը նային: Ե՞ս որո՞ւ նայիմ, սա գեանատու թգուկ տանկերուն, սա «արծեմ շարժեմ» ծաղիկներուն...: Քեզի մօտաւոր ազգակիցն բնառնիքս օրինակողներն ըլլալ կը կարծուին քու ծագարի ձեւ աշուկներուդ որ աւելի պղպիկ են ու ծիծաղուտ, և աւելի տեղքոտ ու խառտուիկ՝ քան մերկներունը: Մէկը, գոնէ մէկը, չնոր՝ բնիկը ցուցնելու գանոնք, ինչո՞ւ սա քէնը, ինչո՞ւ սա անգթութիւնը, կ'ուզես որ մինչեւ ետքը առջիկ արցունքը թափեմ, կ'ուզես որ հիմակորնէ գեղնիկ սկսիմ կարօտել, չորնամ կարնմիմ՝ բողբոջի հասնումով...: Մի՛ աղօթ աղօթ, մի՛ պահեր ինէ քու աչքերդ, անոնց նայումքին պէտք ունիմ ես...»:

Առտուրնէ մինչեւ իրիկուն գիշերը, այս պէս լեզու թափեց խեղճ տանկը, այդ ինքնակամ տարփոխին, իր լոճակով, իր տղերսով ակնարկը չի վերցունելով անոր չրալէն ու իր ամեն մէկ բառին մէջ պաղատանքի վախկոտ շեշտը գնելով: Այնպէս որ իրենց գրացի միւս ծաղիկները տկանջ դրած վեհերու սկզբից այդ մեղմ փարսուքին՝ փուշ փուշ եղան պղծուելու: Իսկ ենթական իր ցորեկուան անուշ մշտին մէջ խորապայտանալեր երեւնալ կը թուէր բոլոր այդ հոգեկան յոյզերուն հանգչող, իր հոգիի լսելիքովը միայն մատիկ բնեւով անոր սրտառու խոստովանանքը:

Ընթերցող ծուռ էր մնացեր հէգ ծաղիկին, որովհետեւ միանգամայն փառնուած կը տեսնար իր բարեպաշտիկ պղպտմները, ու ամեն մէկ պղպտմով՝ հարկադրուեցաւ փակել ակնադիւրը ողբաւոր արեւին հետ, վրէժաւորի դիմակին տակ քիթը կախ ու լըխկած՝ մինչ լուիկ մնջիկ, կը տեսնուէր աշուրներէն կաթկըթկը արցունքի վճիռ պոսնե-

նեւէն կաթկըթկը արցունքի վճիռ պոսնե-

նեւէն կաթկըթկը արցունքի վճիռ պոսնե-

նեւէն կաթկըթկը արցունքի վճիռ պոսնե-

Յետոյ կողմնակի ծաղիկն գանալով:

«Ձէ՛, պիտի չիմանալ, հէք սիրուն աղջիկ՝ կակապեց թախծալին ծայնով մը՝ երբ պատմեմ քեզի իմ կեանքս որ աւելի դժնէլ քան քուինդ և աւելի անտանելի քան բոլոր քուկներունդ: Ձեզմէ ո՞վ գաղապարտուած է երբէք լոյսի երես չի տեսնալու, բա՛ն տեսնեմ, ո՞վ տախաւած է սոսկ մութի կեանքով տարելու: Դատապարտեալի այս անարդ կեանքը առիթ տուած է ինձ որ մեղաւոր ծառ ըլլամ, որ յոռեակս ըլլամ: Ծաղիկ կոչուիլ, բայց չարժանանալ ինքզինքդ մարդոց ցուցնելու, մարդկեր սրունք սիրուն բաներ գրած են ու կը գրեն գեւ իմ սեռակիցներուս վրայ: Ծաղիկ կոչուիլ, բայց աչքով չի վայելել արեւին կենսախայտ ծածանջները, լոյսի յորդապեղ փաղփուսները: Ծաղիկ կոչուիլ և ապրիլ առանց նմանի, առանց ծայնի և առանց այն ետեղեւոյ ծխոյին որով անջրկաւ կը լեցուի ցորեկները: Ապրիլ բուսին կեանքը ու կեանքը ջղջղիկն որ նայն ծակաւորէրն ունին, իմ սեռ ծակաւորէրն — սա չէ՞ մի իմ գերա ծաղկանց աշխարհին մէջ, սա արցունքոտ պարտիկն մէջ...: Դուք գոնէ տփուսնքի անկիւն մը տնիք ձեր կեանքին մէջ, չէ՞ մի որ գիշար կը դիտէք, ուղած ատեննիդ կը տեսնալէք մէկըմէկու հետ: Ե՞ս ո՞վ տնիքն որ, ինձի բնիկը ո՞վ կայ որ, ամենքնիդ ալ մէկի մէկի քուն կը քաշէք՝ երբոր ևս արթուն ըլլամ, երբոր պէտքն ըզգամ խօսակցի մը՝ ցաւերս հաղորդելու, ձանձրոյթի թոյնս փրփուելու համար: Լուսնեկան բռն, կարծես մետաղէ քեթիւտած գանի մը ըլլար — վերը գրած՝ չը գիտեմ ինչ գիտեմով: — Ենչո՞ւն անփոյթ կեղեցիկ իմ թաղուն վիշտերուս, իմ խաղ հեծեծանքիս նկատմամբ որ չառ տեղամ սլանդով օրէն բերանը բացած՝ խեղալու անանկ պաղ երևոյթ մը կ'առնէ որ կը կատգեցունէ գիտակամայ: Եւ այն արծաթ գամերը որք կապուտ ձեզուր կը ծաղկեցնէ՝ ինձի համար որիչ բանի չեն ծառայեր եթէ ոչ լուս տրամաթիւնով մը համակելու շին, երբ աշտամոլքին թանձրութեանը մէջէն կ'սկսին շագանակ իրենց գլուխները հողեւորք պրկելու: Իրր թէ մեղաւորացի բոլոր այս համառօնները բաւական չըլլային մարմնաշնչոտ ամբողջացնելու, սա ամբողջ գործիքն կենդանիներն ալ, գորտերը, սկսան իրենց այցը տալ կէս գիշերուն, իրենց ստիպարին ցուրտ մարմինին պայտնելով սրունքներուս որունք ջրածգօրէն կը սարսուռային՝ անոնց թոյլ հրպանչումը զգալով: Հաւատա՛, քոյր իմ, սա է իմ ամենօրեան կեանքս, զոր կարծեմ ալ հարկ չի պիտի տեսնես քուկներուդ հետ բողբոջաւորութեան գնել: Դուն ամեն բանէ ստալ պէտք է գիտնալ թէ արտաքինը ներքինին հակադրուելուն է միշտ, թէ անունի

մէ խնամակն դատելու չիգոր մէկուն ներքին կայութիւնը, ինչպէս խմբու...: Ասոր հետ մէկուեղ չեմ կրնար տակայն քեզիպէսներն ալ բացարձակ երջանիկներ տեսլ, որովհետեւ գիտեմ թէ ինտուր բան է կեանքի միօրինակութիւնը: Ասոր աղէկը, ծակաւորէրն յանձնելու ենք ինքզինքնիս, մինչեւ որ մեծ Հանգիստը — Մահը — եւ ապա սոյնից զմեզ, քանի որ սա է ամենուն անցած և դեռ անցնելիք էն ապահով ճամբան...:

«Ես չապի տեսնիմ եմ, և դուն չապի, միակ տարբերութիւնիս՝ զոր գրած է մեր միջեւ բնութեան հասարկը...»

«Ահա լուսնաւոր միջաւոր որ կ'սկսի գաղփիլ փաղիլալ, ու թաղաններ՝ սրունք ճըլվալով կը պատրաստուին իրենց առաւօտ երգին: (մնաս բարով, քոյր իմ, քունը աչքէս կը կաթէ կոր...»)

Եւ մինչ խաւարանակ ծաղիկը կ'առնէր մեկնումը կը դիտէր արամաղին, լոյսի ծակիկները՝ գլուխնին խեղ ու մեղս վեր անկած և պարթմոքի պղծըտացող աշուրներով բարի գաղտնաւ կը մաղթէին իրենց բարեբաղին՝ Ա. չաղային այսինքն, այդ փայլածու վիթխարի՝ սպունքին որ մէկ կողմէն լոյս էր քամիս անջրպետին մէջ յորդ բաշխումով, միւս կողմէն աղջամուղը կը ծրծկէր վ. յրազօրէն:

(Պատմ. 93)

ԹԵՂԵՆԻ

Հ Ա Կ Ա Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ն Ե Ր

Եթե անտուտնի մօտ պատու մը, կծկուած չորցած և ծակաւորէն դէմքով, խաւարանջիւր ծակաւորէն մէջ սեւ նիւթեր են տեղադրուեր. աղեղ քիթ մը և վեր գարձած դունչը կը վրկայեն՝ թէ երբեմն այդ կնոջ մարմինն փերի մօտը դէմք եղած ըլլայ. սպիտակ ու բարակ չրթունքներ, որք տկարցի պակասութեան ենք քաշուած են, ու ալ բերան ըլլալուն կը տարակուսի մօրը, մինչեւ որ երկու բառ չի արթնար անկէ: Փառն ինկած աչքեր, որ կարծես սկզբից չորցրէր չէ բանիկը բնառ. ամբողջ մարմինը կմախք մը, նեղ, բարակ, ջղուտ ձեւեր: Առանձն սեւ բայց սոսոր կանաչի գարնող հաղուտար կը ծածկէ անոր գաղիւ և սպիտակ մարմինը: Վերաբերուին տաննէն աւելի կարկառուններ գրած է, ամենքն ալ աղաւ աղաւան գոյներով: Խոյսը տեսնական կոչիկներ, սոսունք կամ փեռներ հաւանաբար, ձերկած կաշիով, որուն տակ գտնուած խոչոր դաւանքն ալ թոյլ չեն տար որ կոչիկին յատակը հողին գալի: Թեւին տակ մեծ պարկով կը մտնանայ մարդագեանին ծայրը փայտի տաշուրի կոյսին, և տքալով ու հառաչելով հատիկ հատիկ կը լեցնէ պարկին մէջ փայտի խոյսը կատրները: Ժամեր կը տեւէ այս գործողութիւնը: Երեք տարեկանի մօտ տղեկ մ'ընկերացած է անոր, թոյնիկն հաւանաբար, և կ'ողնէ հանին, յանկարծ խրեղալով ոտատուելով թղթի կտոր մը կը ցուցնէ պատուին: Խեղճին աչքերն աղէկ չեն տեսներ, խեղճին պատուեր մ'է փայտի կը սարներուն տակ մնացած: Հանի ու թոյնիկ մինչեւ բերանը կը լեցնեն պարկը, և ձմրան դաղմ արեղակին տակ կը հանգչին քիչ մը: Մեկնելու ժամն հասած է. աղէկը վեր կը ցատկէ լարուած մեքենայի պէս դիւրաշարժ, խեղճ պատուս երեսի վրայ կը դառնայ, երկու ձեռքն հողին կը կոթնցնէ, ուժ մը կուտայ մարմինն, աքալ մը, և ոտքի վրայ է

(2)Կ՛ճէ Սէֆա:

արդէն. հազուադէպ թեւերը վեր կը հանգ-
րիճէ, պարկին բերանը կը կապէ հաստ չուս-
նով, նոր ոյժ եկած է վրան. մարմնէն խոշոր
բեռան տակ ընկճուած՝ դանդաղ քայլերով կը
յառաջանայ խաղաղանքի քայլափոխին հե-
ւալով. այսպէս, մինչեւ կիսաւեր խրճիթի մը
դրան առջեւ, ուր երիտասարդ այլ ազգատու-
թենէ մաշած աղջիկ մը, թուռ, իրեն կը բա-
ւառնէ նուազութիւն:

* * *

Ընդարձակ կառքի մը մէջ տեղաւորուելու
են երկու բարեկամները՝ կիներ, և անոնց դի-
մաց սղակ մը՝ մաքուր և վճիռ դէմքով՝ զոր
համբուրելէ չպիտի յաղենար մարդ: Տարեց
կիներ մանկամարդ աղջկան և աղջկին հանին
կը թուի ըլլալ, մաշտակաւոր վերադարձին
մէջ պլլուած՝ կառքին յետնակողին կրու-
թեամբ է. գիրուկ ու գեղեցիկ պատու մը.
աղջիկը՝ նուրբ ու բարձրահասակ՝ զգլխիկ սկ-
նարկներ կը նետէ կառքէն դուրս, անցած
փողոցին կը տիրէ կարծես: Հերման «պառ»
մը ձգած ուսերէն վար այնքան փափկու-
թեամբ՝ որ թռչունի երեւոյթ տուած է ա-
նոր. ձեռքի փոքրիկ շարժումներով կը խօսի
հանին հետ՝ կարմիր թղթէ ծրար մը ցոյց
տալով անոր: Կառքը կը թաւալի զգլխ-
դեցնելով սաղայտաակն, ու կը կանգնի կի-
սաւեր խրճիթէն քանի մը տուն վեր, չքիզ
ու փառաւոր ազարանի մը առջեւ: Տղեկն
անհամբեր ոսկեզօծ դռքի մը պատկերները
ցոյց կուտայ կառքէն մայրկիին՝ որ վերը իր
պատուհանէն անոնց իջնէր կը դիտէ: Երկու
ճառաներ կը բանան կառքին դուռներն և
գուրգուրանալով կ'ընկնեն հանին ու թռչունի-
ները. ապարանքին երկաթի դրան՝ ծխնին-
րուն վրայ դառնալուն ճայնը կը լսուի բարձ-
րաչափով, և խրճիթին դրան առջեւ կանգ-
նած վրիտ, թշուառ աղջկան չրթնէն կար-
ծես հաւաք մը կը թռչի, որուն մէջ բաղ-
ձանք մը կը վառի, ու արցունքի կայլակ մը
աչքերուն կեղծոնը կը պլլայ... նախան-
ձի թէ ցանկութեամբ:

ՄԱՂԻՆԻ ԲԵՐԲՈՆԵ (4)

ԵՂԻԱ ՏԵՄԵՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՍԻՐՈՅ ԽՈՐՀՈՒՐԳԸ

(Ձ Ո Ւ Ա Ր Թ Ա Խ Ո Ն Ն Ա Ն Ն Ո Ր Ա Վ Է Պ)

Ստիպեց թաղերէն դուռնէն ներս ամե-
նէն առաջ ինք կը մտնէր: Բաղնիքին բուն
հանգամանքն՝ իրեն մարմնոյ մաքրատուն՝
բացահանուած էր անշուշտ բաղնիքով կու
Սողոմոնին մտայն մէջ. մարմնոյ՝ մանաւանդ
ոտից՝ հաւասարութեան վայրն էր իրեն հա-
մար բողբոսուն. հոն ամենուն ոտքն ալ
բոլորի էր. — անասելի հաճոյք մը կը ըզ-
գար ի տես անդուլտայ ոտքերու բազմա-
ւութեան, որ՝ անդիտեալ ամօթ խածու-
թեամբ մը՝ կը պարզուէր աչքին տակ: Ու
«տաք տուն» կը վազէր Սողոմոնի, նաեւ ու-
րովհետեւ հոն աղմուկ ազազակ կար՝ ու դորձ
աշխատութիւն չը կար. հոն հասարակ կիներ
կային, որոնք «խուռնայ» կուր կը հանէին
— բաղնիքին մէջ — ինչպէս որ «միմտէր» կը
ուր կը հանէին փառն մէջ. կուր, որ ծուռ
ծուռ կեղծոնացեալ նայուածքներով կը նա-
խուրուադրուէր, հեղնական «Հանքմըս» նե-
րու շարժանքով կամ իր նախերգանքէր,

ՊԱՏԿԵՐ ՄԵՆ ԱԼ

Տեսած էք այդ լակտը, անորոյ գոյնով
վերադառնալով մը կը հազնի որուն ծակերէն թե-
ւերուն մերկութիւնը կ'երևայ. առնազգեստը
հասարակ մարդու առնազգեստին չի նմանիր,
կուրի կուր մը ուրիշ մէկ սրունքն է անցու-
ցեր, վասն զի ձախ սրունք չունի, անոր
տեղ փայտէ տձեւ եռանկիւն սրունք մը կայ
ծունկէն կապուած, որ իրաւ առաջագոյն
մը ձեռակերտին կը նմանի, կամ պիտի ըսէի
նոյն իսկ ըզէզին շինածը. գտնէք մը աւե-
լի երկար ըլլար, գտնէ այդքան աղեղութեան
հետ չկարար տձեւ մարմնաւորութեամբ որ
արդարաւանք տեղի ստիպում ու զայրոյթ
կ'ազդէ մարդուն. աշխարհ վատթարացեր,
աշխարհ ստորնացեր ու արժանապատու-
թեան պղծացումը բխացեր է անոր մէջ՝ որ
փոխանակ բնութեան գէժ՝ դառնաւալու, և
արդար պահանջմամբ բողբոսի ձեւ վիշտ մը
արտայայտելու անոր անոր գէժ, միւս մուր-
ցիկներուն պէս՝ որք աչքի կուրութեան հա-
մար հոգեւորութեան կը յորինեն որք ա-
նուշ և սեւամաղձ կիթառին վրայ կը նուա-
զեն, կամ հոգեպատու խօսքերով ու մաղ-
թանքներով դուրս կը դնեն քարէ սրտերուն
մէջ, այդ կաշտ անասարկերն անասունի պէս՝
բան չի հասկնար, բնութեան գէժ գանգատ
չունի, խեղանդամութենէն զոհ քանի մը
աղայ հետ իր սրունքին հետ կը խաղայ
ծունկէն գտնելով, կ'աղկելով ու քակելով,
խաղոր ու լայն ծիծաղով՝ ուրիշ ստանալա-
կան դժուրութիւն մը կը վազէ, և հրէշային
այլանդակութիւն մը կը խուսափի. չէ՛, այդ
փայտէ սրունքն իր դրամադուրան է, և
հաւաքած հացի կտորուանքն անոր տոկոսը:
Այդ հրէշն առտուրնէ մինչեւ իրիկուն չկայ
մէջտեղ. ժամը 12ին է՝ որ հեռուէն ձեռք
յետարանի պէս փայտէ սրունքին յետեւ կ'ե-
րևայ, և քիչ մը տունէ՝ մինչեւ որ աչքերը
չապահովին՝ տարօրինակ շունի մը կը նման-
ցնեն զանի հեռուէն, կամ պզտիկ ձիւ մը,

որ կը սկսէր վճռապէս՝ դրամար հայհոյու-
թիւններով, որոնք կը փոխարկուէին տակաւ
աշխարհաբար՝ և ապա ռապիական կամ «օ-
տալար» ական հայհոյեղութեանց, «միտայի
չէօր» երու սրաթ սիւզ գնդարձակութեամբ
կ'աղաղակելով ու «նալըն» ներուն թանձրա-
ձակ ելեւէջներովը շեշտուելով: Երբ «բաղնի-
քին թաղը խալիկ ըլլար», Սողոմոն էր՝ որ կը
գտնար. որովհետեւ ինքն էր որ՝ կուրոյն
սկզբնաւորութենէն մինչեւ անոր նուազում ու
խախտումն՝ հետեւած էր կուրոյն: Մեր-
կամարակահեաց բոլոր խօսքերն ու բոլոր
շարժումներն՝ աղիւթ ձեւին կարմիր-գեղին-
ձերմակ եռագոյն ցոլացումներով ազգրուած
ու լուսանկարուած էին իր ստանդարտ յիշողու-
թեանը մէջ, ուրիշ գտնոնք՝ վերադարձին՝
կը հանէր ու կը պարզէր եղբայրներուն ներ-
կայութեանը: Մարմնոյ այնքան հրաշալի ա-
րագաշարժութեամբ և անդամայ այնքան
անհաստատ ճկնութեամբ օժտեալ էր Սողո-
մոն, անոնց այնքան նրբութիւն ու ծաւալ
կուտար ի հարկին, դէմքն այնքան բազմա-
ձեւ արտայայտութիւններ կ'առնուր և ճայն
այնքան անհամար ստորձանաւորմանց բն-
դունակ էր, մինչ զի, երբ . . . «բանտ-
միմտ» սկսէր, Միհրան ու Սողոմոն ինքզինք-
նին բաղնիք փոխադրուած կը զգային: Շէն-
քին միակտուր շինական դուռնէն մինչեւ բաղ-

վասն զի գլխուն մազերը կարմիրի կը դառ-
նեն, այնքան աղտոտ, հաստ ու փոշոտ՝ որ
կը խորհիմ թէ Տանդէի դժոյքին բազմա-
լեզուեան հրէշն տակէ բարակ ու մաքուր
մազեր պէտք է ունենար, դեղին յոնքեր և
այնչափ աղտոտ, արեւէն այրած, ախտացած
դէմք մը, որ հալով ձեւութեամբ կը նմանի,
կամ հալով շինուած դէմքի ձեւ բան մը՝
եթէ չխօսի. և աչքերը, Աստուած իմ, աչ-
քերը. . . չէ՛ անանկ աչքեր չէք տեսած
բնաւ, և չէք ալ կրնար տեսնել, քանզի
այնքան աղեղ են որ կը վախնայ մարդ ան-
գամ մը նայիլ անոնց մէջ: Եւ այդ լիտին
դուրս պիտի չարժէ. . . ասոնք մօր մը ար-
դանդէն չէ՛ն ծնիր որ կնոջ մէկ շնորհքն ա-
նոնց անդամներէն մէկուն մէջ ներարկուի, ա-
սոնք կնոջ ստիւք չէ՛ն ծծեր, և անոնց չըր-
թուներն վրայ գէթ ծնած վայրկեանին կնոջ
բերան մը չէ՛ հպեր. . . ո՛ր յախտնական
գաղանիք:

ԵԻՏԵՐՈՒԷ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

ԿԻՒՄԻՏԵՃԻ-ԳՈՍՊԱՐ ԱՂԱ

Դարուս սկիզբները՝ երեք անշարժաւ
աղաքներ Սամաթիայի Լէպլէպիճի փողոցին
անկիւնը՝ մէկտեղ ընկող խաղաղ փամանակ
կանցքնէն արձակուրդի տուն:

Երեքն ալ համաստ գտնակալ վերաբե-
րող բնտանքի գաւակներ էին: Երեքն ալ իրենց
բնական ուղիմութեան և աշխատանքութեան
շնորհիւ, իրենց բնարած տարակերտութեան մէջ
կարեւոր դէմքեր հանդիսացան և մեծ դերեր
կատարեցին:

Ասոնցմէ մէկն էր Եսայիքեան Պետրոս Ա-
ղան, որ կայսերական փողերանոցի արկղակալ
(ստանդեկար) կարգուեցաւ և Տիւղեան Միհ-
րան Չէլէպիին աներն ըլլալու բաղդն ունե-
ցաւ: Երկրորդն էր՝ Փէրէստեան Գիւրգ Ար-

նեւորներուն միահաւատար թերակահ հան-
ուարան. հանուարանէն «սօղուղլուգ»ը,
«խուռնայ» ու «կիտլի թալի»ն. պղտոր
աշուրներով գմբէթն՝ արկից իջած լայն ա-
ւելի կը միմնայէ և տառելի եւս անարացա-
րելի կը կայացանէ սեւ ըզէջներուն չուս-
րաքայլ երթեւեկին յախտնական. ստիւթ
գոյնով քառակուսի երկայն «քէսէ»ներն՝ ար-
ժամագոյն կամ տիւղայն «թառ»երուն գո-
ղաւոր եզրին՝ լայն թոյլ մը հանգչած —
մարմնամաշին բամբակ կամ. . . կաշի մա-
կերտներու վրայ իրենց սնդեղաւոր վայրագ
երթեւեկէն, ձերմակ փղոսկրեայ սանարերն՝
իրենց ախտանքուն մէջ տեսնով բռնած ու-
կի կամ ամ խալիկ մազերու գանդուր թե-
ւեր կամ թերթաւ-թերթ երկայն երկայն, օ-
ձաւի ձերմակ փոխարն՝ որ վարդերու հրդե-
հի մը վրայէն կը հոսի մարմնելով՝ մերթ օ-
ձապտոյտ ստիւթ կամ սեւ մաղի թերթով ե-
րակաւորուած, և որ ստիւթ-ձերմակ կամ սեւ-
ձերմակ սանարին կ'երթայ զուգաւորով — միմ-
չեւ որ զոյգ ծորակներէն արձակուող տաք
ու չափաւ ջուրի կրկին առաւթեւերը թառե-
րուն մէջ լճանալով՝ իշնան տարածութիւն ծած-
կեն լուծեն անհետացնեն ձերմակ շարժուն
փոփոխութեան՝ որ վայրկեանէ մը պիտի վե-
րահիւսուի ու վերափոխուի. ու «միտայն»
որ կը բացուի, ու «տօրման» որ կը թափիլը —

քեզիսկիւնդար, որ ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտրուեցաւ, իսկ վերջինն՝ Կիւմիւշէի-Գառար Աղա, որ՝ իր բնածիր գործունէութիւնով ոսկերիչներու հրապարակին վրայ մեծ համբաւ չինեց, պատկառելի հարստութեան մը տիրացաւ, և ամիրայական այնպիսի զէյք մը առաւ, որ բոլոր ոսկերիչ արհեստաւորներն իրենց փառքն ու պարծանքը կը նկատէին զայն:

* * *

Կիւմիւշէի-Գառար Աղային նախնիքը՝ Նոր-Ջուղայէն Բալա գաղթած էին, ինչպէս և Գառար Աղային հայրը՝ Սաշատուր, տակաւին ամուրի, Բալաէն մայրաքաղաքս փոխադրուած, և ընդ հանրապէս Ջուղայեցիներու հետեւած փաճառականական գործերով զբաղած էր:

Վաճառական Սաշատուր՝ իր բնակավայրը Սամաթիա հաստատելէ յետոյ, Կամուսանայ թաղին կրթութեամբ ուղղիչներէն՝ Վարդուհի տնայն օրիւրդի մը հետ, որ ճարտարարուեստ ձեռագործութիւններով ծանօթ էր թաղին ազգայնոց:

Տիկին Վարդուհի՝ իր մասնագիտական ձեռագործը աննախանձաբար սովորեցուցած և թողած է Սամաթիայի փառաքաղաք Հայ օրիւններէ և օրիւրդներէ շատերուն, որոցմէ էր նաեւ Օր. Աղայի Ջրգուքձեան, նախանշան մուհի համանուն հանրածանօթ ոսկերիչ գերգաստանին, որ համբաւաւոր արուեստագիտութիւն մըն է «սրբութի» և «տիպալի» ձեռագործներու մէջ:

Երբ ժամանակը եկաւ Տիկին Վարդուհիի փառքը պանծացնելու և յաւերժացնելու, Օրիւրդ Աղայի՝ չի զլացաւ՝ աղայութեան տունն իր վարդապետէի թաղին վայելած բարեբեքները՝ յիշելու և յիշեցնելու:

Ուստի, Սամաթիայի սրբապետը ուղղիչնեց Նունեան վարձարանի վերաշինութեան ստիպել, ի յիշատակ Տիկին Վարդուհիի, նոյն վարձարանը՝ որուն խնամակալութիւն եղած էր՝ բարեհաճեցաւ ՎԱՐԴԱՅԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ կո-

չել տալ հանգուցելոյն պայագրատաց բաղձանայն համաձայն:

* * *

Երբ վաճառական Սաշատուր մեռաւ, գերեթէ բան մը չի ձգեց իր Գառար որդւոյն, որ տակաւին չորս տարեկան էր:

Սաշատուրեան՝ երբ քիչ մը մեծցաւ, «մասխալաճի-թաշի» Արաշէն քով աշխրատութեան դրուեցաւ, և հոն 60 փարա շարաթմահանով «մասխալաճի-թաշի» և խալիփքարութիւն» սովորելով վարպետ եղաւ, և արծաթեղէններու վրայ առանձին գործեր սկսաւ ընել:

Պէզձեան Ամիրայի ոսկերչագետութեան օրով արգելուած էր արծաթ փոխադրել Վալաթի: Գառար-Աղան՝ այս պարագայէն օգտուելով, Վալաթիոյ սեղանաւորներուն արծաթ կը ծախէ, և բաւական հարստութիւն չինելով, «Կիւմիւշէի-Գառար Աղա» անունը կ'առնէ. տնայն ալ «Սանչէրցի Գառար Աղա Սաշատուրեան» կը յորջորջէին զանի արծաթ «խանչըր»ներ չինելուն համար:

Այս առիթները՝ 20 տարեկան էր, և Նաուլ-Գարուի եկեղեցին չինուած ժամանակը ըլլալուն՝ անոր խնամակալ կարգուեցաւ:

Նոյն միջոցին սով մը պատահեցաւ, և Գառար Աղան այդ առիթն ալ Նաուլ Գարուի հիւանդանոցին ձեռքէն եկածին շափ օգնեց ամեն կերպով:

* * *

Կիւմիւշէի-Գառար Աղան՝ իր աշխատութիւնով, մեծ համբաւ ստացաւ իւր արհեստակիցներուն մէջ: Եւ երբ արհեստին վերաբերեալ բան մը հարցնէին իրեն, կը վարդապետէր թէ՝ «ամեն անհատ իր արհեստը ճանչնալու է, ինչպէս՝ Նարիկիձեան՝ Գարա-գուլուճիութիւնը, Պէնտէրեան Միլըրտի՝ փորագրութիւնը, Պապա Համբարձում՝ մանրանկարչութիւնը, քար բանող Ոսկիան՝ քարակոխութիւնը, Մինէճի-Անդրանիկ՝ կիտաւածաղ գործութիւնը, և այլն: Օր մը՝ դեռ համբաւ աղայ էի, կը պատմէր Գառար

պար աղան, հարցուցին ինծի թէ՝ բաւանդը քանի՞ տաշուածք ունի, Սովրեցոյ որ՝ 32 էր: Եւ հարցուցի թէ՝ Պապոյ ոսկերիչներուն մէջ քանի՞ արհեստաւոր գիտէ, բաւանդի, ոգաւ, յի, և ուրիշ քարերու տաշածքները, կամ գոյները: Ստիք չգիտնալէն զատ, կը յաւելցնէր, չեն գիտեր նաեւ թէ՝ քանի՞ տեսակ թանկագին քարեր կան: Եւ երբ օր մը ծերունի ոսկերի մը հարցուցի թէ՝ «միլ ֆրէ-լէօր»(1) քարը յակինթի չափ արժէք ունի՞, ծերունի՝ ապշած՝ պատասխանեց թէ՝ «Այդ ըսածդ ոչ տեսած եմ, ոչ ալ գիտեմ»: ու հետաքրքրութեամբ դիտեց՝ այդ միլ-ֆրէօր ըստած քարը, բացաղ տնչելով միանգամայն թէ՝ «Մենք միշտակ ետգութը, փոխիւթը, կըմար, այս մէկ քանի տեսակները գիտենք»: Եւրոպացի արհեստաւորները՝ չը գտնուած, այսինքն հանքէն նոր հանուած ոսկիէն օր-չափ զակի կընելէր՝ իրենց մշակած ստմունքին շնորհիւ կանուխին գիտեն. սակայն Կիւմիւշէի-Գառար աղան՝ որ՝ ոչ եւրոպա գացած էր, ոչ ալ թաղային վարձարանի մը մէջ պարզ ու սուժ մը ստած, իր բնական ճարպիկութեամբ, արհեստին ծանօթութեամբ ու կատարեալ գիտակցութեամբ՝ չքառ որութեան տնչելով բարձրացած էր, որ Օսմանեան տէրութեան բոլոր նախարարաց ծառայելէ զատ, երկու Մայր-թագուհիներու ալ ոսկերչագետութիւնը ստանձնած էր:

Ա. Յ. ԱՅԳԱՅԵԱՆ

(Շար շնակի)

ՊԱՐՏՈՒՅ ՀԱՏՈՒՅՈՒՄՆ

Որովհետեւ ըսուեցաւ — և չարանախանձ ու շահախնդիր ոգին ինչե՛ր տուն չը տուաւ... Բարեկամաց. — որովհետեւ, կամաւ մոռցուելով որ՝ երեք հանգէս միանգամայն հըրատարակելէ զատ՝ անձնուիրաբար դեռ յօդ-

(1) Այս ամանդի տնչելն է, և ետգութին մէկ տեսակը:

փի, ու կարմիր գինին կամ դեղին լեմոնաջուրն՝ որ կը կաթկթի — ձերմակ քարերուն, շառագոյն վարդերուն, ոսկեղոյն կամ արջնաթոյր վարսատարածութիւններուն վրայ, ստեանց ծիրանի ստուերքը թուող նարինջներու զլորմանց վրայ, — հասկօր աշուրնեւրով դմբեթարդ յարկին տակ՝ որոյ դողըւտուլցար կը ծանրանայ սեւաթորմի յաւիտենական բզկեղներուն թափառալոյս բարձրագոյնութեան վրայ:

Սուլլած, թմրած, գինովցած կը մնային Միհրան ու Սողման, երբ... ներկայացուցին աւարտած էր: Սողմանի միշտ ինքզինքը կը զերպարնցէր... «չըլիկ»ներուն կոխին պատկերացման մէջ: Իրրեւ մարդկային կենաց մէկ տեսիլը — և ոչ բանաստեղծութենէ գուրկ մէկ տեսիլը — Միհրան հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր ծայրէ ծայր տաք տունին այդ տեսարանադրութեան՝ հիանալով զերատանուհոյն ալ հագուազիւս տաղանդին վրայ. սակայն իրրեւ իրապաշտ արուեստասէր իր զգացած հաճոյքը կը խանդարուէր կը թունաւորուէր այն մտածմամբ թէ՝ քոյրն էր զերատանուհին, բամպառակուհին, «չըլիկ»ը: Չէ միայն պատկերի մէջ, այլ իրական կեանքի մէջ զերպարնեց «չըլիկ»ն էր, այն՝, այն հրաշագեղ աղջիկն՝ որ իր քոյրն էր, իր միածին քոյրն էր: Ոչ միայն պատկեր,

այլ բարքեր ու բաւեր կ'առնէր կը բերէր Սողմանի բաղնիքներուն: Ի՛նչ գուհիկ շարժումներ, ի՛նչ մտածումներ, ի՛նչ խօսքեր. — խօսակցութեան գրեթէ բոլոր բառերն ու բոլոր բացատրութիւնները՝ բաղնիքին ու փողոցին բառարանէն առնուած էին: Աչքը փողոցն էր միշտ ու մէկ ոտքը փողոցին դուռը: «Սաթըմ» չը պիտի տնցնէր. ապակիին կը դարնէր, կը կանչէր ու կը ճամբէր: «Սաթը-կարուխայ»ին սեղանին սուր ու սուղուն ձայնն անմիջապէս կերպով Սողմանի պատշաճաբար պիտի հանէր, «Եսկիլը արշարմ»ին ծանօթ յանկերգն իր ամենէն յստակ ու կոկորդալով ձայնով պատշգամբին բարձունքէն պիտի պըտըտնէր փողոցին բոլոր երկայնքը:

Մեծ ուրախութիւն, հարկ հարանիք, երբ «թագաթնուղա տըղ արզը» դար. այն գրեթէ քնարի մ'երեւոյթն ունեցող աղեղն՝ որուն թանձրաբամբ միածայն բզկանուաղն ակնաջը կը սղոցէ ու կը ծեծէ, այդ աղեղը մոգական բան մըն էր Սողմանին համար: Աղեղնաւորին շարժը կը գտնար՝ ինչպէս կատուն «ճիլըմ»ին շարժը. կատուն կը բըռնէր բամպակներու բարդերուն վրայ կը նետէր. ինքն ալ կատունէն ետեւէն կը նետուէր, թո՛յլ բամպակի բարդերուն վրայ, դող-ջեւ ձերմակ տնչելու մէջ. թաղթալ կը խաղար հոն, աչքը փոփոխակի ժամացոյցին ու

աղեղին. կէս օրին, երբ գործաւորը ճաշի իջնէր, բամպակներուն մէջէն բամպակ վարդաղջիկը կը խոյանար մոգաղեղին վրայ: Ի՛նչ երջանկութիւն իրենին կրնար բաղդատուիլ. բամպակէ աշխարհին զէլոյն էր հիմայ, բամպակի ծովին Պիտիդոն. ալիքներ՝ իր նըւաղաւոր երեքժանիով՝ պիտի բարձրացնէր ու պիտի խոնարհեցնէր, ձերմակ բամպակի ամպագունակ ալիքներ, ու փոփոխներ պիտի բաղմապատկէր ալեաց վրայ՝ փոփոք և ալեակ համադունակ, ձերմակ, կաթին պէս ձերմակ, շուշանին պէս ձերմակ, իր ուլան մալին չափ ձերմակ, բաղնիքն՝ առիգածն ի վար վաղող օճառի փոփոքին չափ ձերմակ, կարապին թեւերուն չափ ձերմակ — բամպակի աղեղն ու փոփոքը գորս ինք Սողմանի՝ աղեղին երկրպագու շարժմամբ պիտի յարուցանէր՝ «թագաթնուղա տըղ արզը»:

(Շար շնակի)

ուսած չը հայկական էի թերթերու բարեկամ հրատարակողաց, որոնք փոխադարձաբար տուց մը բան չը գրեցին իմ թերթերուս. — որովհետեւ գրուեցաւ որ՝ ամբողջ տարւածն մը մէջ հայիւ մէկ արձակ ու մէկ նստածաւոր տղայական հասուած կրնայի արտադրել, և միամիտ կամ թէ՛ չար ընթերցողք ասոր ալ հաւատացին:

Աւտար «Ծաղիկ»ի մէջ շարունակելի հրատարակութեանցս ընդհատաբար երեւմանն առիթի կը յայտարարեմ թէ, բաց ի Քաղաքական Տնտեսութեան գտնելու՝ դորա շաբաթի առ շաբաթ կը գրեմ, բոլոր գրութիւններս առջի օրէն ամբողջապէս պատրաստ են, և թէ (որոհեաւ նորերուն նկատմամբ՝ սրտի ու մտքի բերմամբ և ոչ փոխադարձութեան ակնկալութեամբ)՝ միշտ քաջակերական բնութեամբ մ'աւնեցած եմ, նորերուն (ու մերթիւրաց թերթին շահուց պահանջման՝ լուրերուն) առջի ապրիլ համար է որ՝ առ առաւելն երեք հասուածէն աւելի չեմ ուղեր որ դնեն ինչ «Ծաղիկ»ի մէջ: Եւ ո՛չ միայն շարունակելի գրուածներս ամբողջ գրուած պատրաստ են, այլ և ուրիշ գրուածներ թղթապանակի մէջ կը սպասեն — ու մտքիս մէջ ալ այնքան նիւթեր՝ գրելի է շարադրութեան պատրաստութեան:

Իմ սոցն գրական գործունէութիւնս բնաւ արդէք չը պիտի լինի Ֆուստատի բառաւորագրութեան՝ ասոր հրատարակութեան: Ընդհակառակն, գրական արտադրութիւններս բարոյական ստատոր միակ պիտի լինին Բաւարական՝ սորա նորակերտ բառերուն գործածութեան առիթ մատակարարելով, որպէս Մեղրայ Նուարեան էֆէնտին ալ «Մանկական յիշատակներ»ուն մէջ կը գործածէ իր ընտիր մշտնջող բառադրքին նորաձեւ բառերն:

Եւ երբ մեր օրաթերթերն ու հանդէսներն իրենց... աղին և արդար վարմանքով ինձ դէմ փակեցին իրենց կշիւն՝ անտարակոյս կարենալ բակու համար թէ սպասած միտք մըն եմ ալլ եւս — և իրարու հետ մրցմամբ բակու համար դեռ ինչ բաներ... սրտի պարտք կը համարեմ չնորհակալութիւններս հրատարակելու յայտնելու... Հրատարակելն «Ծաղիկ»ի Գրիգոր Էֆէնտի Գոյսէրեան, որուն անկեղծ յարգողից սրբատու զրուէրն ահա կը վերանորոգէ խորտակեալ սիրտս, որ ինչ ներդրութեամբ... բարեկամաց համար՝ երբ ճանչանաւ ու գործանքն իրենց յանդերձ: Նոյնպէս հրատարակելու շնորհակալից կը յայտնեմ առ Ազնուաշուք Հրատարակչին Ֆուստատի բառարանին Գրեգոր Էֆէնտի Պաղատեան, որ այս անգամ ալ իմ կարգութեանցս կոչում ընելով՝ առիթ կը մատակարարէ ինձ ոչ սրհամարհելի ծառայութիւն մը մատուցանել մայրենի լեզուիս — որ իմ գերազանց սիրուհի է:

Եւ, փառք տալով Աստուծոյ՝ որ զիս բարի գործելու միայն մեկը, — և ապրելով՝ որպէս յաւէտ՝ իրելու բանաստեղծ, — և աշխատելով՝ որպէս հանապաղ՝ իրելու գործաւոր, — որքան կեանք ունենամ՝ պիտի ծառայեմ ազգիս և երկրիս — որպէս բրած եմ միշտ:

ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԵՄԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

•••••

ԾԱՂԻԿԻ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ա Ձ Գ Ա Յ Ի Ն

Տ. Հմայեակ Սրբազան նամակներ տղգելով կարգ մը հարուստ ազգայնացի կոչում բրած է անոնց մարդասիրութեան օգնելու խաղաղութիւն հրկիզելու հարցուն:

— Գրիգորի առաջնորդական փոխարեարդ Տ. Յովհաննէս քահանայի պաշտօնը վաւերացնող հրամանագիրը Բ. Գրիգորի յանձնառած լրջալով Պատրիարքութեան՝ Արքիմ. պատի գրեւոր է:

— Յ. Մատթէոս Եպիս. Իզմիրեան անցեալ կիրակի Պատարագ մատուց Պաթի Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյն մէջ և քահանայ ձեռնադրեց «Յաղիկ»ի նախորդ գրաշար տիրացու Պօղոս Գրեւորը, որ Տ. Գրիգոր կոչուեցաւ:

— Անցեալ կիրակի Պատարագ մատուց նաեւ Պէյրօղի Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն մէջ՝ Ալեքսանտր Տ. Գրիգորի Սրբազան, որ կատարեց նաեւ Սրբիհի մը օրհնութիւնը զոր հանգանակութեամբ նորակերտ շինել տուած էր Օր. Ստեփանիկ Մատթէոսեան:

— Խաղաղութիւն Ազատաց խնամակալութիւնը քանի մը անգամներ հայ, ձիւթագործ և քարիւղ բաժնած է 450 է աւելի դժբաղդ հրկիզելու: Ասէ՛ք զատ հայկապետ է նաեւ անոնց անմիջական պէտքերն առ այժմ կարգ մը բաներ:

— Գումգարունի գուրաի թաղեցիկ խնդրագիր մը տալով Պատր. Տեղապահին՝ յայտարարած էին թէ թաղ. խորհարար օրինական թիւ չունի և խնդրած էին նոր ընտրութեան հրահանգ տալ: Պատրիարքարանի կողմէ հան գրեւորած պաշտօնեայ մը պատրաստած է անգլիկադիր մը, որով հարկ պատուած է թաղական խորհրդոյ ներկայ անդամներն հրաւիրելով անոնցմէ ինչ ինչ բացատրութիւններ տանել:

— Պատրիարքական Տեղապահ Տ. Հրեշտակ Եպիսկոպոս երկուշաբթի օր այցելութիւն տուաւ կոյս. տաղ. թիկնապահ Տեղապահ Բաշայի, Բաշիկանութեան նախարար Նազրմ Բաշայի և ուրիշ քանի մը բարձրաստիճան պաշտօնատիրներու:

Տ. Գեղարարատու թիկնը նոյն օրը Ազգ. Հիւանդանոց գնաց և այցելեց բուր յարկերը:

Տ. Հմայեակ Սրբազան չարեշարթի օրն ալ Գառական և կրօնական գործոց նախարար Բրդա Բաշայի ապարանքը գրեց ի Բուսմէի Հիւար և տեսակցեցաւ Ն. Վահագնութեան հետ:

— Պատրիարքարանի կողմէ Գառական և կրօնական գործոց նախարարութեան գրեւոր է երկրաշարժէն վնասուած ազգային հաստատութեանց և յարակից շէնքերու կրած վնասներուն տարեմանն ու նորագութեանց համար հարկ եղած ծախքերու գումարը ցոյց տուող ասումար մը:

— Պատրիարքարանի կողմէ որոշուած է արտօնութիւն խնդրել կոյս. կառավարութեան նորոգելու և ընդարձակելու համար Մարտիկիւղի եկեղեցին:

— Տ. Հմայեակ Սրբազան հինգշաբթի օրն ալ Բ. Գումգարունի թիկնը մը աւնեցաւ Մեծ-Եղարարտին հետ:

— Արմաշու Վանահայր Օրմանեան Տ. Մաղարիտ Սրբազան կրօն. ժողովոյ որոշմամբ Սիլիվրի Ս. Գեղարդ եկեղեցւոյն համար քահանայ պիտի ձեռնադրէ տիրացու Յակոբ Նշանեանը՝ որ թէրթիւրպաղի կրօն. ժողովոյ յանձնարարութեամբ Գաղսեւանի մէջ վեց ամիս է վեր կրօնական ուսումնեցող կը զբաղի:

— Կոյս. կառավարութիւնը որոշուած է շինել և նորոգել երկրաշարժէն վնասուած եկեղեցիները, վարժարաններն ու տղապիսն այլ և այլ հաստատութիւնները:

— Գառականներու մէջ տեղ տեղ նոր շինուելիք եկեղեցիներու և վարժարաններու պաշտօնական գործողութիւնները աւարտած լլլալով՝ մատերս կոյս. իրական կը սպասուի:

— Եւգենիոյ կրօն. և Քաղ. ժողովներու խնդրագրոյն վրայ Պատրիարքարանը գրած է Սերապիոյ Առաջնորդին եկեղեցական մը գրեւոր նոյն վիճակը՝ որ անհալի մնացած է:

— Տիարալիւրի Սառնորդական բնութեանց ցանկ մը խնդրուած լլլալով՝ կրօն. ժողովոյ յանձնուած է անոր պատրաստութիւնը:

— Տ. Բարթոլոմէոս Սրբազան վաղը Պատարագ պիտի մատուցանէ Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյն մէջ:

— «Արեւելք»ի մէջ կը կարդանք:

Ահա տալիս թարգմանութիւն անգլիկերէն արձանագրութեան՝ այն արագատիւ մամուլին վրայ գրուած զոր Աստուածաշունչի ընկերութիւնը նախած է Մայր-Աթոռոյն, Ս. Գրոց գրաբար և արարածեան աշխարհաբար լեզուով արդարագրութեան համար, որպէս անօրինակ էր Ս. Հայրապետն. — «Այս մամուլ, տարագրութեան Ս. Գրոց, նախած է Անգլիոյ և օտար երկրաց Աստուածաշունչի ընկերութեան կողմէ տա. Ն. Սրբութիւն Հայրապետն Ամենայն Հայոց, յամի Տեառն 1894»:

— Տ. Մատթէոս Եպիս. Իզմիրեան վաղը, Խաչվերացի տօնին առթիւ Պատարագ պիտի մատուցանէ Գաղսեւանի Ս. Նշան եկեղեցւոյն մէջ:

— Չարեշարթի օր Պատրիարքարանի մէջ ի նիստ գումարեցաւ կրօն. ժողովը և որոշեց Ա. — Գառականներն ալ գրեւոր այն շրջաբանները որոնցմով պիտի ծանուցուի որ քահանայ իրենց պարտաւորութիւնները բոլորովն այն կատարեն, վարժարանաց մէջ կրօնի ուսումն անհալի անդատաւ և այլն: Եւ կատարելով որ ձիւթմեան Տ. Արքատալիս տաղ. քահանայ անդրադուրէ մնացած է իր հրաժարականին վրայ՝ որպէս յանձնարարել Մայր եկեղեցւոյ քահանայից գառուն աւագերէցի ընտրութիւն կատարել և արգելա-

Ն Ե Ր Ք Ի Ն

բը յայտարարել: Գ.— Յորդորեց Բերայի Ս. Երրորդական եկեղեցւոյ Աւագերէց Տ. Յովհաննէս աւագ քահանայ Մկրտանն, որ հրաժարած էր այդ պաշտօնէն, վերընդունիլ և բառ առաջնայն շարունակել իր պաշտօնն: Գ.— Որոշեց զրել Մարգրիդիւղի Թաղ. Խորհուրդին որ առ այժմ եկեղեցւոյ աջակողմէն Պաշարանին մէջ Ս. Պատարագ մատուցուի և Պաշարանին դուրսը՝ բացողեայ տեղը՝ ստացաւարով մը ծածկուի: Ասանցմէ զատ զբաղեցաւ նաեւ ՂԱ՝ շաբի անհատական և ամուսնական խնդիրներով:

— Յետեւել էր հրատարակենք թէ Պարտիզանի ազգային վարժարաններու անարկն Ծաղկան Մկրտան Լ. Գրիգորի հրաժարած է վերջնապէս իր պաշտօնէն, զոր կը փոխէր Կարօն մը ի վեր: Այս ամիս զայն ակզում թեան տեղի շատու համար՝ թերեւս աւելորդ չէ՝ գնել հոս այն ստաճարիւթ իննեքը պանդ վարժարանին հոգ արարծում թեան կողմէ՝ չընդունուիլը ստիպած է սոյն կարող ու բազմաթիւն անձնաւորութիւնը քաշուիլ նոյն կրթական յաշիւն:

Ա.— Կարգադրւած թեան անսկիւտով օգտակար չէ զի զին նորոնձայ վարդապետին առատ ընէ մինչեւ ի վերջն վարժարանի մէջ մնալը՝ որ մասնաւոր սենեակ տնի՝ ուստի ժամական պաշտօնը կարգել զայն:

Բ.— Երեք ուսուցիչներու տեղ գնելը որոշուած առաջ, կարգադրւած, ծանոթարոյ, անձնուէր և ոչ վարձկան ուրիշ ուսուցիչներ:

Գ.— Աստիճանարար վերականգնել վարժարանը՝ համաձայն սոցալիստական կառնադրոյն, ի նկատի առնելով միևնոյն ժամանակ տեղական պահանջները:

Դ.— Պատարասել կանոնադիր մը որ ճշգրտին հոգարարծում թեան յարաբերութիւն ներքին Տեսչութեան և Կուսակցական մարմնայն հետ ու ճանչցուին այս վերջիններուն իրաւունքներն ու պարտականութիւնները:

— Երեւոյն Գործկոմիտեյ Վարչութիւնը կը ծանուցանէ բարեփոխ ու խառնարայ թէ կարեւոր միջոցներ ձեռք առնուած են ճամբարներու ազատութեան համար և Պետական իշխանութեան կողմէ ալ զինւորական պահպանութիւններ տեղւորած ին այս օրերու: Իմացուած ըլլալով նաեւ որ Քուլդի մէջ սահմանուած 24 ժամուան քարանձիւն մաս օրերս պիտի վերցուի, ու խառնարները դարձին դժուարութեան չարիքի հանդիպին: Խաղկութեան երկու շարքի ետքը, վարագոյն Խաղի տօնին, երկրորդ ու խառնարանութիւն մըն ալ տեղի կ'ունենայ յորում միևնոյն հանգանակը նոյն չրկութեան կը կատարուին: Այս տարի ու շաբաթներու գիտութեան համար տեղի ու շաբաթութիւն պիտի դարձուի Վարագոյն Խաղի հանգանակը:

— Առաջարկ Ս. Ստեփաննոս թաղը մեծ կորուստ մը տեսնելը է յանձին Յովհաննէս Լ. Գ. Վալէկեանի որ օգոստոսի 22ին մեռեր է 38 տարեկան: Հանգուցեալը Առնաւակեան է եղբոր տեղւոյն Թաղական Խորհուրդին և իր ազնիւ բնասարկութեամբ համակրելի ամենուն:

— «Տեղաբան»ի Գ. տեղաբան պատրանքի մէջ թողուց մեզ՝ իր մէջ անուստանելի ընելով մեր կորուց և համակրելի աշխատակիցներէն Մալխարացի Կարօի «Վերջին պատրանք»ը, որուն հրատարակուած ըլլալը կը ծանուցանէր «Արեւելք» քանի մը օր առաջ:

Վեհ. Սուրբանը հրաժարած է հարկ եղած միջոցները ձեռք առնել որպէս զի Ուշագի կարպետագործները հրդեհին պատճառով փախաներու չենթարկուին և անոնց դրամացանները բառ առաջնայն բանին:

— Երեւոյն-Երեւոյն մի կրթական ուղի ընկերութիւնը պատճառութեան խնդրած է նոյն գիծը երկարելու մինչեւ Մեծաւ ծով:

— Տարթ. Շանդուհ, որ մէկ երկու շաբաթի ի վեր մայրաքաղաքը կը գտնուի, այցելեց միջոցառման տախտակացու և շատ դժուար անոր բարեկարգ, մաղուր և գիտութեան պահանջման համաձայն վիճակին:

— Յաւանց Պատրիարքարանը որոշած է մեծ առն մը վարձել Խաղկութի մէջ և առժամացու հոս պատարարել Յոյն հրկիւղեալները:

— Երեւոյն Ս. Սուրբանը գաւառական Ս. Սուրբանը գիտութեան հրդեհ ծագելով այրեր են 152 տուն, 7 հիւրանոց, միլիթ մը, երկու վարժարան և 4 լուսարարան:

— Կաշեւական Իրաւի մը համաձայն և Երեւոյն իր Կաշեւական անկեանցը փոփոխուեցան 150ի շաբա խառնարներ և աշխատներ, որոնք Խաղկութի կանոնց հիման վանդին կիցը գտնուած չենթին մէջ պատարարուած էին:

— «Մեծիկ Եւ» զրոյց մը կը յիշէ թէ, Կրտէ «Արեւելք», Հասկական Հայոց Տ. Ա. Կարեան Պատրիարքը Կարանալութեան պաշտօնին պիտի բարձրանայ և հետեւեալը պիտի հրաժարի Պատրիարքութեան պաշտօնէն:

— Պաշարանին, Խաղկութի և Խաղկութեան մայրաքաղաքը եկած էին 1093 իսլամ գաղթականներ որոնք Պրոստի և Երեւոյնի նահանգները զրկուեցան բնակութեան հաստատութեան համար:

— Չինարականի մը կողմէ նոր ձեւով հրապարակ մը հնարուած և յատակաձեւը մասնաւոր է Սպարապետութեան:

— Փերմանիս գտնուող Չին. Յանձնախումբը որ օտմ. անձնաւոր վաւարի գործարանին համար գործիներ պիտի գնէ, նմուշներ զրկուած է հոս և Փերմանիսին Անգլիա անցած է:

— Հինգ շաբաթի առաջ ժամը 1ի միջոցները երկրաշարժի ցնցում մը զգացուեցաւ մայրաքաղաքին մէջ՝ որ տեղեկութիւն մէկէ և երկու շաբաթը և բարեփոխարար ու փոխ մը չի պատճառեց:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այս իրիկուն Մեծական Լ. Գ. իր խմբով Խաղկութեան Պաշարանի Թատրոնին մէջ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ներկայացնէ «Միւրոյ Անձնատար» թատերախաղը ի նպատակով: Այնպիսի:

Օր. Այնիս այն դերասաններէն է որոնք կ'արժէ որ քաջալերուին թատերապէս հասարակութեան կողմէ պէտք եղած կերպով:

ՆԱԽԱՐԻ.— Հետաքրքրական գեղարկի Վեհ մըն է ամեն անհատի ընթերցման արժանի:

Գրեց Գրիգոր Սարգիսեան. զին 5 ՂԱ. Կեդրոնատեղի, Պ. Պաշարանը գրառուէ:

Ա Ր Տ Ա Ք Ի Ն

Չինական փոխադրանք մը որ 1400 դուրք կը տանէր Ֆորմագո կղզին՝ ընկղմէր է Չինականի նեղուցին մէջ. դուրքերը ազատուեր են: Շանկայի մէջ Չինականի դուրքերը յարձակեր են Ֆրանսական թղթատար չաղենաւի մը վրայ՝ որ ձարան կերթար՝ նայելու համար թէ մէջը ձարանցիներ կ'ա՞ն. նա ապեալը կ'ընդգլխանայ թէ և, սակայն Չինացիք կը պնդեն. առաջ մըն նա ապեալը կը յայտարարէ թէ՝ Ֆրանսական զրահաւորի մը պաշտպանութեան պիտի գլխէ. այս սպառնալիքը կը ստիպէ Չինացիները եւ գտնուի:— Հարանցիները Բինկ-Եանի մօտ դարկեր են Չինացիները և սրբաւորի ճակատամարտ մը ետքը եւ միւսեր են: Քորկայի Չինացի դուրքերը ձմեռն հոգաւոր խնդրած է իր բանակին համար՝ Պատերազմական Խորհուրդին, որուն յայտնած է թէ պատերազմը շարունակել հարկ պիտի ըլլայ ձմեռն ալ:— Քորկայի հարաւային կողմի բնակիչները ձարանցիներուն գէժ գաճած են. Ֆուգան 2000 ձարանցի դուրք Մեւր կ'ընթալու առնէ կը հանդիպին Քորկայիներուն որոնք կը ստիպեն զինքները եւ գտնուի ձմեռ կորուստ կրել յետոյ. 2000 ձարանցիներէն 800ը միայն դուրձած են Ֆուգան. ձարանական գիրքերը պաշտպանելու համար 2000 դուրք ալ չրկուած է Ֆուգան:— Բինկ-Եանի մէջ ստիպել ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ երկու պատերազմի ցեղերուն մէջ. ձարանցիք յաղթող հանդիսացան և դրակցին Քորկայի այդ քաղաքը: Չինացիք այս պատերազմին մէջ վրայ տալին 20000 սպանուած, վիրաւորուած և գերի բռնուած, մինչդեռ ձարանցիներու կորուստը հազիւ 300 հոգի է սպանուած և վիրաւորուած:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

ՄԵՒԸ.— Եկալը ձմեռ է, տունէն դուրս ելնելը կը դժուարնայ, բայց ի՞նչ կրնան ընել, լուռ ու մունջ տունը նստալով, ուղեւ չաղեն սրճարան մը մտնելով:— Մասնաւոր ձմեռ, հոս վաւարանը կը վաւարանէր:— Մասնաւոր տաւածէն բարեկամները մըն օտմ. անձնաւոր, մէկը կը կանչեն, հետը թողնելով մը կամ թաղելով մը կը դարձնեն տունը:— Մասնաւոր քեզի ո՞վ ինչ կրնայ ընել:— Մը կ'ընկղ. պիտի մուտայ երեւոյն, ի՞նչ կարեւորութիւն տնի, սուտ մը կը չինեն կը լինայ կերթայ:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ.— Չէ, բարեկամ, չէ, տաւանի չըլլար. առ կերպով գտն քեզի կը խաբեն, կամ՝ եթէ աւելի շնորհը կուզեն, քաղի. կը խաբեն, տաւանի տեղերը գացալը միշտ վրայ կուտայ: Եւ քեզի ուրիշ միջոց մը պիտի ցուցնեմ և կը յուսամ շատ ալ գոհ պիտի մնաս:

Ա.Ը.— Ի՞նչ միջոց է ալ:

Բ.Ը.— Շարաթը 20 բարա կուտաս, «Մաղիկ» մը կ'առնես, անոր մէջ հիմա ԳԻՏԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ մը կայ, համով հատով բաներ են. տունդ քաջալէ, ընտանիքդ վաւարանիդ բոլորաբար ժողովէ՛, աղ խաղերը կարգա՛, փորձէ՛, թէ գտն կը զուարճանաս թէ անոնք:

Ա.ը. — Օհօ... աթոռնէս ետրը ին-
ծի սա՞ղ չալել պիտի տաս. ես կեանքիս
մէջ խաղէթաի փարա տուած մարդ
չեմ, երբեմն բարեկամներու ձեռք, եր-
բեմն ալ կաղինօներու մէջ կը հանդի-
պիմ կը կարգամ. թուղթի համար ալ
փարա՞ պիտի տամ:

Բ.ը. — Հոգ չէ, տակէ վերջը շարա-
թը 20 փարա տու, շատ բան մը չէ.
անանկ գիտցիր որ աւելորդ ծախք մը
ըրած ես:

Ա.ը. — Ինչ որ է, նորէն համազեցիր.
մէյ մը առնեմ փարձեմ տէ՛ նո-
յիմ ինտար բան է:

* * *

Գոհութեամբ ունկնդրելէ վերջ մեր
վերջիչեալ երկու խօսակիցները, այսօր-
ուրեք կը սկսինք հրատարակել մեր գի-
տական խաղերը՝ սրտնք, ինչպէս կը կար-
ծենք, տխրոթալ պիտի կարգացունին ա-
մեն տուններու մէջ:

ՊՍԿԻՆԵՐԱԶԱՐԴ ԻՐՈՐ

Զարմանալի բան. պատկերազարդ գիրք
պատկերազարդ լրագիր, պատկերազարդ հան-
դէս լրած էինք, պատկերազարդ մամ ալ
կըլլայ եզեր: Ինչո՞ւ չէ. ես ասոր համար
մեծ ծախք մը ընելու կամ պատկերահան
մը ըլլալու պէտք ալ չիկայ, պզտիկ աշխա-
տութիւն մը կը բաւէ պատկերազարդ մո-
մեր ունենալու ձեր տուններուն մէջ: Ընա-
րեցէք պատկեր մը՝ ս'ը տեղէն որ կ'ուզէք,
միայն թէ նայեցէք որ այդ պատկերին լայ-
նութիւնը մեծ չըլլայ մամին չըջողիմէն.
այդ թուղթը — պատկերը մամին կողմը —
ուժով մը փաթեցէք մամին վրայ, վառած
լուցիկի մը բոցը թեթեւ եւ արագ կերպով
պտըցցոցեցէ թղթին վրայ ու թուղթը մէկդի
տակէք. պատկերազարդ մամը պատրաստ կ'ու-
նենաք ձեր առջեւ:

Այս փորձին մէջ լաւ յաջողելու համար
պէտք է նայիլ որ նախ՝ պատկերը, կարելի
եղածին չափ, նոր ու սեւ ըլլայ. երկրորդ.
ուշադրութիւն բնել որ պատկերը կրող թուղ-
թը հաստ չըլլայ: Ա.

ԱՐՁՈՒՀԱՆ ԶՕՃԱՍՐ

Այս կարեւոր հեղինակութիւնը որ
գեանի մը տիրանալու խնդրոյն առթիւ
ծագած վէճերը՝ օրինական սահմանի մէջ
կառավարական դատարանաց ներկայա-
ցընելու եւ բազմազգիւններու պատրաս-
տութեանց եղանակն ու նմայշը ցոյց կու-
տայ, պիտի բաղկանայ եօթը գրքերէ:
Առաջինը հրատարակուած է արդէն եւ
կը ծախուի 100 փարայի:

ԴԷՌԳ ԷՖԷՆՏԻ ԱՂՃԱՆԱՆ

Հաստատուած ի խորհրդ

Տեղական եւ օտար ապրանքներու վրայ
դաւառական ամեն տեսակ յանձնարարու-
թիւններ կ'ընդունի եւ կը կատարէ կարելի ե-
ղածին չափ փութով: Կ'ընդունի նաեւ փո-
խանակողի վերաբերեալ գործեր եւն. պայ-
մանները միշտ գոհացուցիչ են:

ԲԱՐԻՉՈՒ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՎԿԱՅԵԱԼ
ԲԺԻՇԿ, ՎԻՐԱՐՈՅԺ ԵՒ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ

ՏՕՖ. Կ. ՃԷՐՐԱՀԵԱՆ

Կը դարմանէ ամեն տեսակ հիւանդու-
թիւններ, մասնաւորապէս տաւաքաի եւ աղիք-
ներու ջրային քրքուռներ, դաղվիական եւ
մարմային հիւանդութիւններ: Նոր սկսած մի-
զանցքարորդութեամբ կը բուժէ 3-4 օրուան մէջ
առանց ներքին դարմանի: Ամէն առաւօտ մին-
չեւ ժամը 6 կը դանուի թօրհանէ, Պօթման-
Պաշի, իր բնակարանը, թիւ 207: Իսկ 8-12
Սղատ-Գարու թրամիլայի կայարանին դէմ
Մկրտիչ Էֆ. Աճէմեանի «Հայաթ» դեղարա-
նը թիւ 29:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Ա. ՍԱԲԱՅԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. «ԾԱՂԻԿ» ԼՐԱԳՐՈՅ

Կ. Պրէն, Մահմուտ փաշա Զօրագծի խանի կարգը թիւ 64

ՆՈՐ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԸՆՏԻՐ ԹԷՅԻ

Մեր վաճառատուներ, որ ուղղակի Զինատանի եւ ճափայէ բերել արուած ընտիր թի-
շերու կեղրոն մըն է, թէ իր թէշերու աղէկութեամբ եւ թէ գինիւրուն անհամեմատ աժա-
նութեամբ քիչ առնուած մէջ թէշատէրներու մեծ քաջակերութեան արժանացած է. ա-
մեն անոնք որ կը փափաղին ընտիր եւ միանգամայն աժան թէշ գնել, թող հաճին այցելել
մեր վաճառատուներ. անգամուսն մը փորձը մեզք չէ:

Մեր վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ ռուսական ընտիր սամալարներ, թէշատան-
ներ եւն. եւն. միշտ ընտիր, միշտ աժան:

Ա.Ղ. — Կեղծերէն զգուշանալու համար կ'աղաչենք որ ամեն առաքելու վրայ մեր վերոգրեալ մարգան
փետուէք:

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Կ. Ի Ն Ճ Ի Ճ Ե Ա Ն ՈՐ Դ Ի Ք

ՊՈԼԻՍ, ՄԱՐԲՈՒՃՃԸԼԱՐ, ՔԻԻՉԻԻՔ ԱՊՈՒՏ ԽԱՆԻ ԿԻՑ 4-6

Այս բազմամեայ համբաւու որ վաճառատուներ որ կ'ուղղակի եւ Ամերիկեան ճարտարարուեստութեանց
ճշմարիտ ցուցահանդէս մըն է, ընդարձակ շէնքի մը սրահներուն մէջ իր Պրէնիցի ու Գաւառացի յաճախո-
ղաց արամաղրութեան ներքեւ գրած է մետաքսէ, բրդէ, գլանէ, բամպակէ, ֆելտիքսէ, ամառնային եւ
ձմեռնային այլ այլ հագնելիքներ. գուլպա, թաշկինակ, ֆանէլա, խալիլ, անձեռոց, լրագրոն, փողկապ,
վընոց, զօտի, ժաքէթ արանց եւ կանանց, միս, պէլլա, շալ, քարիւշն եւ այլն խաւրով վաճառելու թահա-
ֆիլէի ամեն տեսակ առարկաներ. դանակեղէն եւ այլ մանր երկաթեղէններ. զմեղի, մկրատ, ածելի եւ այլն
Չանազան տեսակ բանուածներ ոսկի, արծաթ եւ նիքել ժամացոյցներ (մինչեւ քառորդ տուղինա), փանալ, շղթայ,
զանգակ, Անուշահաններ, ծխախոտի եւ սիկատի տուփեր, ամեն տեսակ կոճակներ, այլ եւ այլ կաշե-
ղէններ, տիկնանց պայուսակներ, արմանիկներ, ֆէնիքս, արիօզա, արիսթօն, խողանակներ (Ֆրէշ): Անկողնոյ
ծածկոյթք (բրդէ եւ բուրդ), սեղանի սպասք տրաքա: Ամենին աւելի դժուարահաճներն ու ամենին աւելի
համեաւ բաւակի տէրերն հաւատարապէս գոհ կ'ընան մնայ: Ընդ արձակ գործառնութիւնը գաւառներու հետ:
Յանձնարարութեանց շուտ եւ Գրէզ գործաղրութեմ իրաշխատորեալ մեծ արանակ գնորդներու ապագի ալ կը
տրուի: ՇԱՏ ԽԱՆԻ, ՔԻՉ ԽԱՆԻ, այս է 34 տարիներէ ի վեր հաստատուած այս վաճառատան նշանարանը:
ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԶԱՆՏ